

פרשת נצבים-וילך

יג וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי
 כִּרְתֵּהֶן אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים
 הַזֵּאת: יד כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ
 עֹמַד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר
 אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

רש"י:

(י"ד) ואת אשר איננו פה. ואף עם דורות העמידים להיות כ (מנחום א):

שפתי חכמים:

כ ולא יתכן לפרש כמשמעו אף שאיננו פה שהלכו להם
 דהרי כתיב אחס נצבים היום כלכם ועוד יש לומר אף שיך לכות בנית עם
 מי שאינו פה דלמא אס היה נא מן הדרך והיה פה לא היה מקבל הנרות
 אבל אי קאי על העתידים להיות א"ס דאף אס הגופים לא היו עם אכל
 הנשמות היו עם וקבלו הנרות ועוד י"ל כי ברא כרעיה דאנוה הוא וכוון
 שהאנוה קבלו הנשים הנאים אחריה גם כן ככלל הנרות:

גור אריה:

יד ואף עם דורות העתידים. דאין לפרש כמשמעו, שאינם בפנינו
 אלא במקום אחר, דהא "אחס נצבים היום כלכם" כתיב (פסוק ט),
 שהיו כולם כאן (כ"ה ברא"ס). ואם תאמר, אחר שלא היו בעולם,
 איך אפשר לכות ברית עמהם, והלא אינם בעולם. ויש לתרץ,
 דודאי שפיר הוא, דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין
 חבירו אלא אם כן גדולים בחכמה ובמנין (מגילה ב), ואין בית
 דין כמו בית דין של משה. וכיון שכך הוא, הרי שפיר יכולים
 לקבל עליהם ברית "את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה".
 וראיה לזה, דכתיב (יהושע ט, יח) "ולא הכוס בני ישראל כי
 נשבעו להם נשיאי העדה", אף על גב שלא היו ישראל אצל
 השבועה, אחר שנשבעו נשיאי העדה "יכולים הם לגזור. ובדאי
 הנשיאים הביאו באלה ובשבועה כל הדורות, ולא קשיא מירי:

כלי יקר:

יג) ולא אתכם לבדכם אנכי כורת הברית הזאת וגו'. רוב המפרשים נתקשו
 מאד בשבועה זו שהיתה עליהם ועל זרעם שלא היו בעולם עדיין ואיך
 יכנסו בכרית השבועה, ושורש קושיא זו תמצא בעקידה ונמשך אחר דעתו גם מהרי"א
 ושאר מפרשים, ודעת רז"ל (תנחומא נצבים ג.) שכל הנשמות שעתידין להבראות היו שם,
 ויש שדקדקו זה משינוי הלשון שבפסוק כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני
 ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום. ולא אמר ואת אשר איננו פה עמנו
 עומד היום לפני ה' ש"מ שמדבר בנשמות שאף על פי שאינם פה עמנו מכל
 מקום הם עומדים לפני ה' תמיד תחת כסא כבוד כמלאכים שנקראו עומדים כמ"ש
 (זכריה ג.) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. גם נראה לדקדק זה מלשון עמנו
 כי הל"ל ואת אשר איננו פה היום אלא לדקדק מזה שדווקא עמנו איננו אבל
 ישנו עם ה' ועומד לפניו, ומה שהקשו וכי יכול להשביע את הנשמה מצינו דוגמא
 לזה שאמרו רז"ל במס' נדה (ל:) שביום הלידה משביעין את האדם הוי צדיק ואל תהי

(י) כי את אשר ישנו פה וגו'. ידוע מדברי האר"י ז"ל בספר הגלגולים כי כל נשמות ישראל קשורים זה בזה מטעם ה' להפאר מען החיים הפארת ישראל אשר בחוך כגן ויש להם לרשים וענפים ויש תמה הכוללה כמה חלפים נשמות אשר הם ענפים או עלים לנשמה זו. ודור המדבר היה שרש כל הנשמות שהיו והעמידים להיות ומשם רועה חכן ישראל דור ודור והנמיו סופריו ודורשיו כלם תלמידי מרע"ה וכלם עמדו בהר סיני אשר פרשה כ"ח אל שרשו של דור המדבר וכל דור המדבר היו ענפים אל שרש נשמת משה ע"ה שהוא העץ החיים בעצמו ובעלה דמערותיה איש האלהים ועז"ח את אשר ישנו פה ר"ל הנשמות של דור המדבר הנלצים פה עמו עומד היום לפני ה' אלהיו על ידו עומד לפני ה' והו כלם לשלשלה חבל הקדושה והנבואה ע"י נשמת משה שהיתה כוללת את כלם, ואח אשר חיינו פה הנשמות העמידים להיות עמו היום הם עמו בשרש נשמתו. וזה בעצמו כוונת ענין הקבוץ שקבלם כאן שהיה כדי שכל ישראל יהיו ערבים זה בזה איש בחמיו וברעהו והוא מלך שיש להם קשר ודבוק עמיו ע"י הנשמות הסבוכים בסך עץ החיים. איש את רעהו יעזרו להשלים קומה שלמה וא"ל שיחוקן האחד זולת השני כי האהל אחד לז"ח אח"כ כי אחס ידעהם ע"פ מ"ש שאל מין ה' לר' פלוני הלא כתיב בהורה אחרי רבי: להטות ורוב העולם עובדים ע"ז מדוע עינכם עובדים והשיב לו: בישראל כתיב שבועים גשש ובעכו"ם כתיב שש נפשות והכוונה כי ישראל כולם נפש אחד אחד מעץ החיים אשר בחוך הגן. ונפשות ח"ה המה ממקום הפרו' לרשות הרבים לזה קרוים נפשות לזה אין קבולם קבוץ ואין חבורם חבור. כלל וכלל בעלים מפני הקדושה בקוף בפני אדם ואין שייך אחרי רבים להטות וזמ"ש בזה שהראש היחוד והחבור נשמת ישראל זה בזה וכלם ברעה אחד יוצר כל כל כמתרן מה שידעתם שכל האומות בקוף ובשכס אחד עובדים עכו"ם אל תמושו לקבולם:

(ג) התקירה חס יכולים לקבל גם לבניסם
 אחרים הוא רק על דבר שהוא חוב, להם, אבל על דבר שהוא לו לזכות וסביב בודאי יכלים לקבל עליהם ולזכותם, ולכן יכלו לקבל על הדורות הבאים לקיים כל החובה מפני שהחובה היא רק לישר את כללות ולהדריך בדרך ישרה שלא ישחקו בהלכות שבטמיה, ושיכב להשלים תכלית טובת פה שברא ה' את האדם כמ"ש (סיה ל טו) ראה נחמי לפניך את החיים ואת הקוב (כ) ונחמה בתיים למען אחיה וזרעך, ונחמה (סימן ו כד) ויזנו ה' לעשות את כל החקים האלה לטוב לנו כל הימים וכמ"ש (שם כה) ונדקם חסיד לנו כי נשמו לעשות את כל החקים האלה והרעם מקראות באלה, האם יש לפסק שהכונה עליהם לתום לסיבת הבנים להביאם לחיי הגשם והגוף. (ג) כי הו"ח בורא כל המציאות וממילא כל הנשמות ובידו נפש כל חי ואם יכלק הנשמה רגע אחד חסיה כל הכריאה אדם ואין, אם הוא יזום דבר, סיהן שיוצרך לזה הסכמת המצוה? כמ"ש (יהזקאל כ"ג) מי אני נאס ה' אם לא ביד חזקה נו' אמתך עליכם, ואולם עדין הכרית וקבלה יכרעל החורה לא מפני שהיו יכולים לעכב אלא מפני שהתן ה' לזכותם שיהיה דברו חזק וקיים להם, לכן שההל שהם בעומס יחייבו וישמענדו לעשותם, ויקצנו הדברים בנצח נקבלם חזקה ואמתיה

אברבנאל:

עם היות שכפי הדין (גיטין יא, ע"ב במשנה): "זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו" וכן (שבועות מז, ע"א): "אין אדם מוריש שבועה לבניו", רצונו לומר: לחייבם בשבועה אשר הוא עשה בימיו לבניו — אין ספק שאם אדם קיבל הלוואה מאחר, שחייב בפרעונה הוא ובניו עד עולם. כי כמו שהבנים זוכים בירושת נכסי אביהם, ככה הם מחוייבים לפרוע חובותיהם, וחייב (=חובות) האבות... מוטל על הבנים, אף על פי שלא היו עדיין בעולם. וידוע שה' יתברך זכה בישראל, מפני שהוציאם מכור הברזל ממצרים מבית עבדים והם ומקניהם וקניינם היו מאתו ומידו, כמו שכתוב (ויקרא כה, נה): "כי

לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". ולפי שזכה בגופותיהם כעבדים כנעניים וזכה גם כן בנפשותיהם לפי שהשלימם שלימות נפשי במתן תורתו, לכן הכניסתם בברית הראשון בהוציא אותם ממצרים... ולכן אמרו בעת ההכנסה באותו בריית "נעשה ונשמע", רצונו לומר: בגופותינו נעשה ונעבוד כעבדים אל אדוניהם, ובנפשותינו נשמע ונאמין כתלמידים לרבות. ולפי שעתה רצה השם יתברך לעשות עמהם חסד אחר, והוא בירושת הארץ הקדושה, הביא הצורך שייכנסו בברית חדשה, לפי שהראשון היה על שעבוד גופם והכנעת אמונתם והשנית היא על ירושת הארץ. והיה ענין זה הברית וכוונתו, "שלא כחרבם ירשו ארץ" (תהלים מד, ד) ולא הורישוה (=קיבלוה בירושה) מאבותיהם, אבל ה' יתברך נתנה להם לא במתנה, כי אם בתורת הלוואה. כמו שכתוב (ויקרא כה, כג): "והארץ לא תמכר לצמיתות, כי לי הארץ"; ושיחייבו לעבוד בה את אדוני הארץ, ושלא יעבדו אלוה אחר זולתו, כי יהיה זה מרד וקשר גדול אליו. הנה התבאר מזה צורך הברית הזה ותכליתו. והתבאר עם זה גם כן שהאומה הזאת היא לפניו יתברך כעבדים נרצעים עד עולם, ושכניהם ובני בניהם הם כעבדים כנעניים שלא יהיו חופשיים בשום צד... ועל כן אמרו חז"ל, שכול בר ישראל מושבע מחר סיני, לפי שאז נכנסו לעבודת האל יתברך, וכול זרעם היוצא מהם הוא באותו חייב ועבודת, לא יצא חופשי. הרי לך שמפאת הגוף ומפאת הנפש ומפאת ארץ מגוריהם אשר גרו בה, היו הבנים מחוייבים ונכללים בברית שקיבלו אבותם, לא מצד השבועה שעשו, כי אם מדין העבדות אשר קיבלו בהוציא אותם. מארץ מצרים, ומפאת התורה שקיבלו בסיקדון, והארץ הנבחרת שקיבלו בהלוואה. ואל זה בורדאי כיוונו חכמינו וזכרונם לברכה במדרש תנחומא בפרשה זו (נצבים ג) באמרם, שהיו הנשמות כולם בשעת הברית... לפי שהיה הברית ההוא כולל לכל העתידים לבוא בכל הדורות. ולהיות יסוד הברית והשעבוד הנצחי כולו יציאת מצרים, היה תמיד נזכר כפי השם יתברך ובפי נביאיו. והיו מועדי ה' כולם "זכר ליציאת מצרים", כי זה מורה על ההשתעבוד הנצחי.

"לדעתי אין דבר חשבועה הזאת כמו שחשבו רבים, ואין קיום ונצחיות ברית ה' יתברך ואהבתו עם האומה הזאת תלויים בחומרתה, אבל הוא קיום ודבוק טבעי הכרחי גדול וחזק ממנו, לא ישוער בטולה בשום צד ענין בעולם. והוא מה שיחייב ח'ק וטבע כל נמצא שלא להפרש מחייו, מה שישים ברית כרותה לכל בעל חיים שלא יאבד את עצמו (לדעת), שזה אם ישוער באחד מעיר וברוב הימים להפסד דמיונו יעבר החוק ההוא ויאבד עצמו, הנה באמת לא ישוער אפשרותו על כל אישי אותו המין, וכמו שאמר: 'בטלה דעתו אצל כל אדם'..."

...וכן על זה האופן עצמו לא ישוער אפשרות הנזר האומה הזאת מאלקיה וממצותיו וחוקיו בשום פנים, כי הוא חק מוטבע בהם, יותר חמור ויותר חזק משבועה, והוא הוא עיקר הברית והאלה אשר לא תופר לעולם. כי לא ישוער לאומה שתבחר בסורה מעל אלקיה, בשום פנים שישוער שיבחרו כל אנשים ליחנק יום אחד, ומה שאינו בח'ק טבע האדם לעשותו, הנה הוא נחשב לנמנע גמור בחוקו..

...כמו שהיא ברית כרותה לעולם שלא יתבטלו אנשיו כולם מצד בחירתם בביטול פריה ורביה וכיוצא, אף על פי שאפשר שאחד מעיר יבחר לעשות (כך). ולזה היתה חברית הכרותה בינינו ובינו יתברך, ברית עולם, אשר לא תשוער הפרתו בצד מחצדדים. וזהו בלי ספק סוד מאמר: 'את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום'..."

מדרש תחומא - נצבים ג:

וכן אתה מוצא כשביקשו (ישראל) לפרוק עול שבועתו בימי יחזקאל, מה כתיב שם? — (יחזקאל כ, א): "באו אנשים מזקני ישראל לדרוש את ה'". אמרו לו: בן כוהן הקונה את העבר, מהו שיאכל בתרומה? אמר להם: אוכל. אמרו לו: אם חזר כוהן ומכרו לישראל, לא יצא מרשותו? אמר להם: הן. אמרו לו: אף אנו יצאנו מרשותו, נהיה כאומות העולם. אמר להם יחזקאל לישראל (שם שם, לב): "והעולה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן. חי אני נאום ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם". [כי בשבועה אתם עומדים; ולכן נאמר] (דברים כט, יב-יד): "למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב. ולא אחכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת. כי את אשר ישנו פה עמנו היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום".

הנבואה הזאת עצומה היא מאד, ראוי לתת לב עליה, כי רובה קרה אותנו וראינו בעווננו בגלות המר והנמהר הזה שאנחנו בו בתוך בני אדם. ועניינה אין ספק שלא נתקיימה בגלות בבל, אלא בגלות רומי אשר אנחנו בו, שבני ישראל מפני צרות הגזירות והשמדות ומפני חרבות האוייבים יצאו מכלל הדת וחשבו להיות כגויי הארצות ועשו זה בחושכם שבזה תסור מהם השגחת השם יתברך ויצאו מחובת שמירת תורתו... ויהיו מוצלחים כמעשיהם כהצלחת העמים ההם ולא יהיו עוד יצם השם וצאן מרעיתו, ולא יזכר שם ישראל עוד עליהם... וכנגד המשומדים והאנוסים שיצאו מכלל הדת אמר: "ובחמה שפוכה אמלוך עליכם", שהחמה היא מפני שעברו על דת. ורמז בזה שאף על פי שישתדלו הם וזרעם אחריהם להיות כגויים גמורים, הנה לא יהיה כן, כי תמיד יקראו אותם משפחות הארצות "יהודים" ובשם "ישראל" יכנו אותם בעל כורחם, ושיחשבו אותם ליהודים ויעלילו עליהם שהם מתייהדים כסתר ובאש שרוף ישרפו אותם על זה. וכול זה נכלל באומרו: "ובחמה שפוכה אמלוך עליכם", שאף על פי שהם ירצו להראות עצמם גויים, הנה בעל כורחם יהיו נחשבים ליהודים, כי המלך ה' צבאות ימלוך עליהם בעל כורחם.

אברבנאל:

בארות יצחק (הגרי"פ גולדווסר):

תכלית כריתת הברית שבאותו מעמד היתה כמבואר בפסוק: "למען הקים אותך היום לו לעם" (ראה ספורנו). וכן הוגדר מעמד זה בפרשת כיתבוא: "הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך" (כז, ט). ענין היוצרות עם הוא, שהפרטים המרובים **נהפכים להיות יחידה אחת הקרויה עם**. נראה שעל ידי שכרת הקב"ה ברית עם הרבים בתור גוף אחד – ולא עם כל יחיד ויחיד – על ידי כך נעשו יחידה של עם.

עתה יובנו הפסוקים היטב: בפתיחה של "אתם נצבים" וגוי מדגישה התורה את היותם אנשים מסוגים שונים. בכך בא לידי ביטוי מצבם קודם הברית כאשר עדיין לא היו בבחינת "עם ישראל" כי אם "כל איש ישראל" – כינוס של יחידי ישראל. ממשך משה רבינו ואומר שכרת ברית עמהם לא כריבוי של יחידים כי אם כיחידה אחת. על ידי כך יחול עליהם שם "עם", ובכך ייהפכו להיות יחידה אחת. על כן אמר: "לעברך בברית", "כרת עמך", "למען הקים אתך" – הכל בלשון יחיד, לפי שכל מעשה כריתת הברית היה עם הכלל האחד.

ומה שחזר הפסוק ואמר בלשון רבים: "ולא אתכם לבדכם" וגוי, יבואר כך: אחת מן המשמעויות העיקריות של היות בני ישראל "עם", היא – שעל ידי כך יחולו ממילא חיובי תורה ומצוות עליהם ועל זרעם ועל כל הנלווים עליהם. שכן אילו היו רק היחידים מתחייבים בתורה ומצוות, היה מן הראוי לדון שמי שקיבל על עצמו הרי הוא מחויב, ומי שלא קיבל על עצמו אינו מחויב. אולם מכיוון שהברית נכרתה עם הכלל ונתחייב העם בתורה ובמצוות, נעשה מחויב כל המשתייך אל הכלל מבלי לקבל את הסכמתו לכך. ומדויק אם כן היטב אומרו "ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת", בדווקא נקט כאן לשון רבים כדי להודיע שהברית לא נכרתה עמהם כרבים, שאם כן לא היו אלה שאינם שם מחויבים. אלא "עמך" נכרתה הברית ולא "עמכם", – וכמו שנאמר "כרת עמך היום" – ועל כן מחויב בה גם "אשר איננו פה עמנו היום".

במגילת אסתר נאמר: "קיימו וקבלו (וקבלו – קרי) היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם" וגוי (ט, כז). ובמסכת שבת (פח: דרשו מכאן: "הדר קבלוה (את התורה) בימי אחשורוש, דכתיב קיימו וקבלו – קיימו מה שקבלו כבר". בספר "קול אליהו" הוכיח בשם הגר"א שדרשה זו היא דווקא מן הכתיב החסר "וקבל". ומובן היטב מדוע נרמזה כאן קבלת התורה דווקא בכתיב חסר שהוא בלשון יחיד, דקבלת היהודים על עצמם היתה בתורת עם – "כאיש אחד בלב אחד" – ולא בתורת יחידים. [וכמו במעמד הר סיני שנאמר בו "ויחן שם ישראל" – בלשון יחיד].

אף כאן דווקא משום שהעם קיבל כיחידה אחת, יש בכח קבלה זו לחייב את זרעם ואת הנלווים עליהם.